

حسین هاشمی

فصل چهارم فیزیک دوازدهم: اتمی و هسته‌ای مدرس: حسین هاشمی

تماس: ۰۹۱۲۷۷۴۴۲۸۱

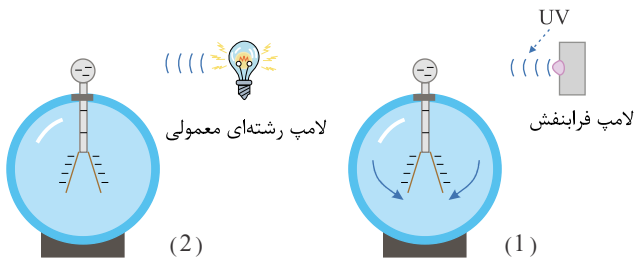
نام آزمون: اثر فوتوالکتریک و فوتون

سایت علی جبرا: Aligebra.com

۱ پاسخ دهید.

پاسخ:

الف شکل (۱) بیانگر کدام پدیده در فیزیک جدید است؟

پاسخ: پدیده فوتوالکتریک

ب شکل‌های (۱) و (۲) چه تفاوت مهمی دارند؟

پاسخ: در شکل (۱) برهم‌کنش نور فرودی فرابنفش با کلاهک برقی‌نا باعث می‌شود تا ورقه‌های آن به سرعت به هم نزدیک شوند، در حالی که برهم‌کنش نور مرئی گسیل‌شده از یک لامپ رشته‌ای در شکل (۲)، چنین تأثیری ایجاد نمی‌کند.

۲ الف منظور از اثر فوتوالکتریک چیست؟

ب (توضیح دهید نظریه کوانتومی تابش که توسط اینشتین مطرح شد و در آن نور به صورت مجموعه‌ای از بسته‌های انرژی در نظر گرفته شد، چگونه به تبیین اثر فوتوالکتریک کمک کرد؟

پاسخ: الف) هنگامی که نوری با بسامد مناسب (مانند نور فرابنفش) به سطحی فلزی بتابد، الکترون‌هایی از آن گسیل می‌شوند. این پدیده فیزیکی را اثر فوتوالکتریک و الکترون‌های جداشده از سطح فلز را فوتوالکتریک می‌نامند.

ب) بنابر نظریه اینشتین، وقتی نوری تکفام بر سطح فلزی می‌تابد، هر فوتون صرفاً با یکی از الکترون‌های فلز برهم‌کنش می‌کند. اگر فوتون انرژی کافی داشته باشد تا فرآیند خارج کردن الکترون از فلز را انجام دهد، الکترون به‌طور آبی از فلز جدا می‌شود و بخشی از انرژی فوتون به انرژی جنبشی الکترون خارج‌شده تبدیل می‌شود. اگر بسامد نور تابیده‌شده بر سطح فلز از بسامدی موسوم به بسامد آستانه (که به جنس فلز بستگی دارد) کمتر باشد، فوتون‌ها حداقل انرژی لازم برای خارج کردن الکترون‌ها از فلز را ندارند و پدیده فوتوالکتریک رخ نمی‌دهد.

۳ توضیح دهید برای یک فلز معین، تغییر هریک از کمیت‌های زیر چه تأثیری در نتیجه اثر فوتوالکتریک دارد.

(الف) افزایش یا کاهش بسامد نور فرودی نسبت به بسامد آستانه

(ب) افزایش شدت نور فرودی در بسامدهای کوچکتر از بسامد آستانه.

(پ) کاهش شدت نور فرودی در بسامدهای بزرگتر از بسامد آستانه.

پاسخ: در متن پرسش تأکید شده که یک فلز معین داریم؛ پس تابع کار فلز (که فقط به جنس فلز وابسته است) ثابت است (ثابت $W_0 =$).

(الف) فرض بر این است که W_0 ثابت است. حال در این شرایط f را تغییر می‌دهیم:

$$K_{\max} = hf - W_0 \text{ طبق رابطه:}$$

اگر $f \geq f_0$ باشد، پدیده فوتوالکتریک رخ می‌دهد و اگر $f < f_0$ باشد پدیده فوتوالکتریک رخ نمی‌دهد.

حال با فرض اینکه همواره $f \geq f_0$ باشد،

$$\text{اگر } f \uparrow \Rightarrow K_{\max} \uparrow$$

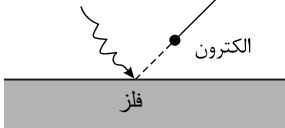
$$\text{اگر } f \downarrow \Rightarrow K_{\max} \downarrow$$

(ب) اگر بسامد نور فرودی کمتر از بسامد آستانه باشد، اصلاً پدیده فوتوالکتریک اتفاق نمی‌افتد و تغییر شدت نور هم تأثیری نخواهد داشت.:

پدیده فوتوالکتریک رخ نمی‌دهد. $f < f_0 \Rightarrow$

(پ) در این حالت $f > f_0$ است، بنابراین پدیده فوتوالکتریک رخ می‌دهد؛ در این شرایط هرچه شدت نور فرودی کاهش یابد، تعداد فوتون‌های گسیلی به فلز کاهش یافته و تعداد الکترون‌های (یا بهتر است بگوییم فوتوالکترون‌های) جدا شده از سطح فلز کاهش می‌یابد و تأثیری در انرژی جنبشی هر فوتوالکترون جدا شده ندارد.

نور با بسامد مناسب

۴ شکل زیر، مربوط به کدام پدیده فیزیکی است؟

۱ فوتوالکتریک

۲ پرتوزایی

۳ بازتاب

۴ لیزر

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ پدیده فوتوالکتریک

۵ کدام‌یک از موارد زیر، با فیزیک کلاسیک قابل توجیه نیستند؟

۱ مکانیک نیوتونی و پدیده فوتوالکتریک

۲ پدیده فوتوالکتریک و طیف خطی

۳ لیزر و نظریه الکترومغناطیسی ماکسول

۴ نظریه الکترومغناطیسی ماکسول و طیف خطی

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ مکانیک نیوتونی و نظریه الکترومغناطیسی با فیزیک کلاسیک قابل توجیه هستند.

۶ در آزمایش فوتوالکتریک، فوتون‌هایی با طول موج 248 nm بر سطح یک فلز تابش می‌شود.

انرژی هر فوتون چند الکترون ولت است؟

$$(hc = 1240 \text{ eV} \cdot \text{nm})$$

$$E = \frac{hc}{\lambda} \Rightarrow E = \frac{1240 \text{ eV} \cdot \text{nm}}{248 \text{ nm}} \Rightarrow E = 5 \text{ eV}$$

۷) یک چشمه نور فوتون‌هایی با طول موج 398 nm گسیل می‌کند. انرژی هر فوتون چند ژول است؟ $(hc = 19,9 \times 10^{-26} \text{ J} \cdot \text{m})$

$$E = hf = \frac{hc}{\lambda} \rightarrow E = \frac{19,9 \times 10^{-26}}{398 \times 10^{-9}} \quad E = 5 \times 10^{-19} \text{ J}$$

۸) یک لامپ با توان 5 W تابش مرئی با طول موج 550 nm گسیل می‌کند. در هر ثانیه چه تعداد فوتون از این لامپ گسیل می‌شود؟ $(hc = 2 \times 10^{-25} \text{ J} \cdot \text{m})$
اگر انرژی کل الکترومغناطیسی گسیلی را E بنامیم، داریم:

$$E = p \cdot t = nhf = n \frac{hc}{\lambda}$$

$$\Rightarrow \frac{nhc}{\lambda} = Pt \Rightarrow n = \frac{pt\lambda}{hc} = \frac{5 \times 1 \times 550 \times 10^{-9}}{2 \times 10^{-25}} \Rightarrow n = 1,375 \times 10^{19}$$

۹) از یک لامپ که نوری با طول 660 nm گسیل می‌کند، در هر دقیقه 2×10^{21} فوتون گسیل می‌شود. توان تابشی مفید لامپ چند وات است؟

$$(c = 3 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}}, \quad h = 6,6 \times 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s})$$

$$E = \frac{nhc}{\lambda} \Rightarrow P = \frac{nhc}{\lambda t}$$

$$P = \frac{2 \times 10^{21} \times 6,6 \times 10^{-34} \times 3 \times 10^8}{660 \times 10^{-9} \times 60} \Rightarrow P = 10 \text{ W}$$

۱۰) الکترون ولت، یکای کدام کمیت در فیزیک اتمی است؟

پاسخ: انرژی

۱۱) آیا افزایش طول موج نور، لزوماً باعث کاهش انرژی هر فوتون آن می‌شود؟ برای پاسخ خود توضیح مناسبی بنویسید.

خیر، انرژی فوتون با بسامد فوتون متناسب است. مثلاً هنگامی که نور از محیط شفاف به محیط شفاف دیگر می‌رود، بسامد ثابت است، ولی طول موج تغییر می‌کند.

۱۲) انرژی فوتونی 2 eV است.

الف) طول موج این پرتو را حساب کنید.

$$E = \frac{hc}{\lambda} \quad 2 = \frac{1240}{\lambda} \Rightarrow \lambda = 620 \text{ nm}$$

ب) تعیین کنید این پرتو در چه ناحیه‌ای از طیف امواج الکترومغناطیسی قرار دارد.
 $(hc = 1240 \text{ eV} \cdot \text{nm})$

پاسخ: مرئی

۱۳) یک لامپ حاوی گاز کم فشار سدیم، فوتون‌هایی با طول موج 589nm گسیل می‌کند.

الف) بسامد و انرژی فوتون‌های گسیلی را حساب کنید. انرژی را بر حسب ژول و همچنین الکترون

ولت بیان کنید. ($h = 6.63 \times 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s}$)

ابتدا بسامد فوتون گسیلی را به دست می‌آوریم:

$$\lambda = \frac{c}{f} \rightarrow$$

$$f = \frac{c}{\lambda} = \frac{3 \times 10^8}{589 \times 10^{-9}} \simeq 5.09 \times 10^{14} \text{ Hz}$$

برای محاسبه انرژی داریم:

$$E = hf \rightarrow E = 6.63 \times 10^{-34} \times 5.09 \times 10^{14} \simeq 33.75 \times 10^{-20} \text{ J}$$

حال انرژی را به eV تبدیل می‌کنیم:

$$33.75 \times 10^{-20} \text{ J} \times \frac{1 \text{ eV}}{1.6 \times 10^{-19} \text{ J}} = 2.11 \text{ eV}$$

ب) فرض کنید توان تابشی مفید لامپ 5W است. در هر دقیقه چند فوتون از این لامپ

گسیل می‌شود؟

$$Pt = nhf \rightarrow 5 \times 60 = n \times 33.75 \times 10^{-20} \rightarrow n = 8.9 \times 10^{20}$$

(مقدار hf را از قسمت قبل استفاده کرده‌ایم)

۱۴) توان باریکه نور خروجی یک لیزر گازی هلیم نئون 5mW است. اگر توان ورودی این

لیزر 50W باشد،

الف) بازده لیزر را حساب کنید.

ب) اگر طول موج باریکه نور خروجی 633nm باشد، شمار فوتون‌هایی را پیدا کنید که در هر

ثانیه از این لیزر گسیل می‌شود. ($hc \simeq 1240 \text{ eV} \cdot \text{nm}$)

$$\text{بازده} = \frac{\text{توان خروجی}}{\text{توان ورودی}}$$

$$\rightarrow \text{بازده} = \frac{5 \times 10^{-3} \text{ W}}{50 \text{ W}} = 10^{-4} \rightarrow \% \text{ بازده} = 10^{-4} \times 100 = 10^{-2} \%$$

$$\rightarrow \text{بازده} = 0.01\% \text{ (یک صدم درصد)}$$

(نکته: بازده لیزرهای هلیم - نئون بسیار کم و در حدود ۰.۱ تا ۱ درصد است، ولی به دلیل کیفیت خوب باریکه لیزر

ایجادشده، کاربرد زیادی در صنعت و فعالیت‌های علمی و آزمایشگاهی دارند.)

(ب)

$$\begin{cases} \lambda = 633 \text{ nm} \\ P = 5,0 \text{ mW} = 5 \times 10^{-3} \text{ W} \\ \Delta t = 1 \text{ s} \end{cases}$$

ابتدا انرژی هر فوتون خروجی از لیزر را می‌یابیم:

$$E = hf = h \frac{c}{\lambda} = \frac{1240 (eV \cdot \text{nm})}{633 \text{ nm}}$$

$$\rightarrow E \cong 1,96 eV = 1,96 \times 1,6 \times 10^{-19} \text{ J} \cong 3,14 \times 10^{-19} \text{ J}$$

اگر انرژی کل فوتون‌ها E' باشد: $P = \frac{E'}{t}$

$$\rightarrow E' = Pt = (5 \times 10^{-3} \text{ W})(1 \text{ s}) = 5 \times 10^{-3} \text{ J}$$

$$\rightarrow E' = nE \rightarrow n = \frac{E'}{E} = \frac{5 \times 10^{-3} \text{ J}}{3,14 \times 10^{-19} \text{ J}}$$

$$\rightarrow n \cong 1,6 \times 10^{16}$$

۱۵) شدت تابشی خورشید در خارج جو زمین حدود $\frac{W}{m^2} 1360$ است؛ یعنی در هر ثانیه به

سطحی برابر 1 m^2 ، مقدار انرژی 1360 J می‌رسد. وقتی این تابش به سطح زمین می‌رسد مقدار زیادی از شدت آن، به‌علت جذب در جو و ابرها از دست می‌رود. اگر شدت تابشی متوسط خورشید

در سطح زمین به‌ازای هر متر مربع حدود $\frac{W}{m^2} 300$ باشد، در هر ثانیه چند فوتون به هر متر

مربع از سطح زمین می‌رسد؟ طول موج فوتون‌ها را 570 nm فرض کنید.

$$(hc = 1240 \text{ eV} \cdot \text{nm})$$

در هر ثانیه 300 J انرژی به هر متر مربع از زمین می‌رسد. این انرژی وابسته به فوتون‌هایی با طول موج 570 nm فرض شده است.

ابتدا انرژی هر فوتون را می‌یابیم:

$$E = hf = h \frac{c}{\lambda} = \frac{1240 \text{ eV} \cdot \text{nm}}{570 \text{ nm}} = 2,18 \text{ eV}$$

تعداد فوتون‌ها (n) برابر است با:

$$n = \frac{E_{\text{کل}}}{E_{\text{هر فوتون}}} = \frac{300 \text{ J}}{2,18 \times 1,6 \times 10^{-19} \text{ J}} \rightarrow n = \frac{300 \times 10^{19}}{3,488} \cong 86 \times 10^{19} = 8,6 \times 10^{20}$$

۱۶) انرژی فوتون A ، برابر انرژی فوتون B است. اگر اختلاف بسامد این دو فوتون

$(c = 3 \times 10^8 \frac{m}{s})$ $9 \times 10^{14} \text{ Hz}$ باشد، طول موج فوتون A ، چند میکرومتر است؟

۰,۲ (۴)

۰,۳ (۳)

۲۰۰ (۲)

۳۰۰ (۱)

پاسخ: (۱) (۲) (۳) (۴) نسبت انرژی فوتون‌ها، معادل نسبت بسامد آنهاست، یعنی:

$$\frac{E_A}{E_B} = \frac{hf_A}{hf_B} = 2,5 \rightarrow f_A = 2,5 f_B \xrightarrow{f_A - f_B = 9 \times 10^{14}} 2,5 f_B - f_B = 9 \times 10^{14} \rightarrow 1,5 f_B = 9 \times 10^{14}$$

$$\rightarrow f_B = 6 \times 10^{14} \xrightarrow{f_A = 2,5 f_B} f_A = 2,5 \times 6 \times 10^{14} \rightarrow f_A = 15 \times 10^{14} \text{ Hz}$$

و برای تعیین طول موج A داریم:

$$\lambda_A = \frac{c}{f_A} = \frac{3 \times 10^8}{15 \times 10^{14}} \rightarrow \lambda_A = 0,2 \times 10^{-6} \text{ m} \rightarrow \lambda_A = 0,2 \mu\text{m}$$

۱۷) انرژی فوتون B ، ۲۵ درصد از انرژی فوتون A کمتر است. اگر اختلاف طول موج این دو

فوتون ۵۰ نانومتر باشد، اختلاف بسامد این دو فوتون چند هرتز است؟

$$(c = 3 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}})$$

$$5 \times 10^{14} \text{ (۴)}$$

$$2 \times 10^{14} \text{ (۳)}$$

$$2 \times 10^{15} \text{ (۲)}$$

$$5 \times 10^{15} \text{ (۱)}$$

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ می‌دانیم که رابطه بین انرژی هر فوتون با طول موج و بسامد آن به صورت زیر است:

$$E = hf = \frac{hc}{\lambda}$$

از آنجا که انرژی فوتون B به اندازه ۲۵ درصد از انرژی فوتون A کمتر است، درمی‌یابیم که انرژی فوتون B ، معادل ۷۵ درصد انرژی فوتون A است. بنابراین داریم:

$$E_B = 0,75 E_A \rightarrow \frac{hc}{\lambda_B} = \frac{3}{4} \frac{hc}{\lambda_A} \rightarrow \lambda_B = \frac{4}{3} \lambda_A \xrightarrow{\lambda_B - \lambda_A = 50 \text{ nm}} \begin{cases} \lambda_A = 150 \text{ nm} \\ \lambda_B = 200 \text{ nm} \end{cases}$$

$$f = \frac{c}{\lambda} \rightarrow f_A - f_B = \frac{c}{\lambda_A} - \frac{c}{\lambda_B} \rightarrow f_A - f_B = \frac{3 \times 10^8}{150 \times 10^{-9}} - \frac{3 \times 10^8}{200 \times 10^{-9}}$$

$$\rightarrow f_A - f_B = 5 \times 10^{14} \text{ Hz}$$

۱۸) اگر یک چشمه لیزر با توان ۰٫۳ میلی‌وات، نوری با طول موج ۶۶۳ نانومتر تولید کند، در هر

ثانیه چند فوتون از این چشمه گسیل می‌شود؟

$$(h = 6,63 \times 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s} \text{ و } c = 3 \times 10^8 \frac{\text{m}}{\text{s}})$$

$$10^{13} \text{ (۴)}$$

$$5 \times 10^{13} \text{ (۳)}$$

$$10^{15} \text{ (۲)}$$

$$3 \times 10^{15} \text{ (۱)}$$

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ برای تعیین مقدار فوتون‌های گسیلی داریم:

$$E = P \cdot t = \frac{nhc}{\lambda} \Rightarrow 0,3 \times 10^{-3} \times 1 = n \times \frac{6,63 \times 10^{-34} \times 3 \times 10^8}{663 \times 10^{-9}} \Rightarrow n = 10^{15}$$

۱۹) یک لامپ ۲۰۰ وات، نور بنفش با طول موج ۴۰۰ nm گسیل می‌کند. یک لامپ ۲۰۰ وات

دیگر نور زرد با طول موج ۶۰۰ nm گسیل می‌کند. تعداد فوتون‌هایی که در هر ثانیه از لامپ زرد

گسیل می‌شود، چند برابر تعداد فوتون‌هایی است که در همین مدت از لامپ بنفش گسیل

می‌شود؟

$$2 \text{ (۴)}$$

$$\frac{3}{2} \text{ (۳)}$$

$$1 \text{ (۲)}$$

$$\frac{1}{3} \text{ (۱)}$$

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴

اگر رنگ زرد را با حرف Y و رنگ بنفش را با حرف V نشان دهیم، داریم:

$$\left. \begin{aligned} E &= nh \frac{c}{\lambda} \\ E &= P \cdot t \end{aligned} \right\} \Rightarrow \begin{aligned} P_{YtY} &= n_Y \frac{hc}{\lambda_Y} \\ P_{VtV} &= n_V \frac{hc}{\lambda_V} \end{aligned} \xrightarrow{\text{تقسیم دو رابطه}} \frac{200 \times 1}{200 \times 1} = \frac{n_Y}{n_V} \times \frac{\frac{1}{600}}{\frac{1}{400}} \Rightarrow \frac{n_Y}{n_V} = \frac{3}{2}$$

۲۰ انرژی هر فوتون یک موج الکترومغناطیسی $4 \times 10^{-7} eV$ است. این موج در کدام ناحیه از طیف امواج الکترومغناطیسی قرار دارد؟ ($e = 1.6 \times 10^{-19} C$ ، $c = 3 \times 10^8 \frac{m}{s}$)

$$(h = 6.63 \times 10^{-34} J \cdot s)$$

۱ رادیویی ۲ نور مرئی ۳ فرا بنفش ۴ فرو سرخ

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴

ابتدا باید انرژی فوتون را بر حسب ژول بنویسیم و سپس از رابطه انرژی فوتون، طول موج را محاسبه کنیم و سپس نوع موج را تشخیص دهیم:

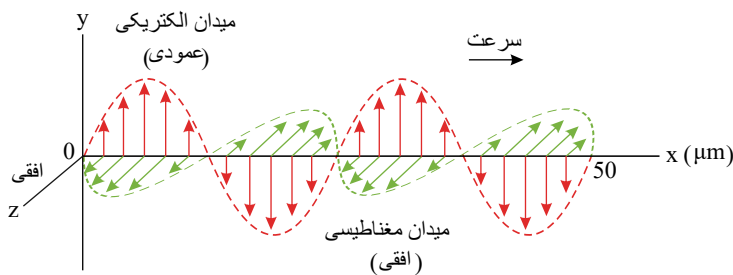
$$E = hf = \frac{hc}{\lambda} \Rightarrow \lambda = \frac{hc}{E} = \frac{[6.63 \times 10^{-34} J \cdot s][3 \times 10^8 \frac{m}{s}]}{(4 \times 10^{-7})(1.6 \times 10^{-19} J)} \Rightarrow \lambda = \frac{19.89}{6.4} \left(\frac{10^{-26}}{10^{-26}} \right)$$

$$\cong 3.1 m$$

طول موج‌هایی که در حد چند متر یا کیلومتر هستند از نوع امواج رادیویی می‌باشند.

۲۱ شکل زیر، تصویری از یک موج الکترومغناطیسی است که در خلأ در حال انتشار است. انرژی هریک از فوتون‌های این موج چند الکترون-ولت است؟ ($c = 3 \times 10^8 \frac{m}{s}$)

$$(h = 4 \times 10^{-15} eV \cdot s)$$

- ۱ ۲٫۴
۲ 2.4×10^{-2}
۳ ۴٫۸
۴ 4.8×10^{-2}

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ ابتدا با توجه به شکل طول موج را به دست می‌آوریم و سپس انرژی هر فوتون را محاسبه می‌کنیم. داریم:

$$2\lambda = 50 \mu m \Rightarrow \lambda = 25 \mu m = 25 \times 10^{-6} m$$

$$E = hf = \frac{hc}{\lambda} = \frac{4 \times 10^{-15} eV \cdot s \times 3 \times 10^8 \frac{m}{s}}{25 \times 10^{-6} m} = \frac{12}{25} \times 10^{-1} = 4.8 \times 10^{-2} eV$$

$$\Rightarrow E = 4.8 \times 10^{-2} eV$$

۲۲) توان یک لامپ که نور تکرنگ با بسامد $6 \times 10^{14} \text{ Hz}$ گسیل می‌کند، ۳۳ وات است. این لامپ در هر دقیقه چند فوتون تابش می‌کند؟ $e = 1,6 \times 10^{-19} \text{ C}$ و

$$(h = 6,6 \times 10^{-34} \text{ J} \cdot \text{s})$$

$$8 \times 10^{20} \quad \text{۴}$$

$$5,3 \times 10^{20} \quad \text{۳}$$

$$5 \times 10^{21} \quad \text{۲}$$

$$1,5 \times 10^{21} \quad \text{۱}$$

پاسخ: ۱ ۲ ۳ ۴ با ترکیب دو رابطه $E = nhf$ و $P = \frac{E}{t}$ داریم:

$$Pt = nhf$$

$$\begin{cases} f = 6 \times 10^{14} \text{ Hz} \\ P = 33 \text{ W} \\ t = 60 \text{ s} \end{cases} \Rightarrow 33 \times 60 = n(6,6 \times 10^{-34})(6 \times 10^{14}) \Rightarrow n = \frac{33 \times 60}{6,6 \times 6 \times 10^{-20}}$$

$$= \frac{3300}{66} \times 10^{20} = 5 \times 10^{21}$$

توجه: می‌بینیم که لزوماً همه اطلاعات داده شده را نباید به کار برد. مانند e در این تست.